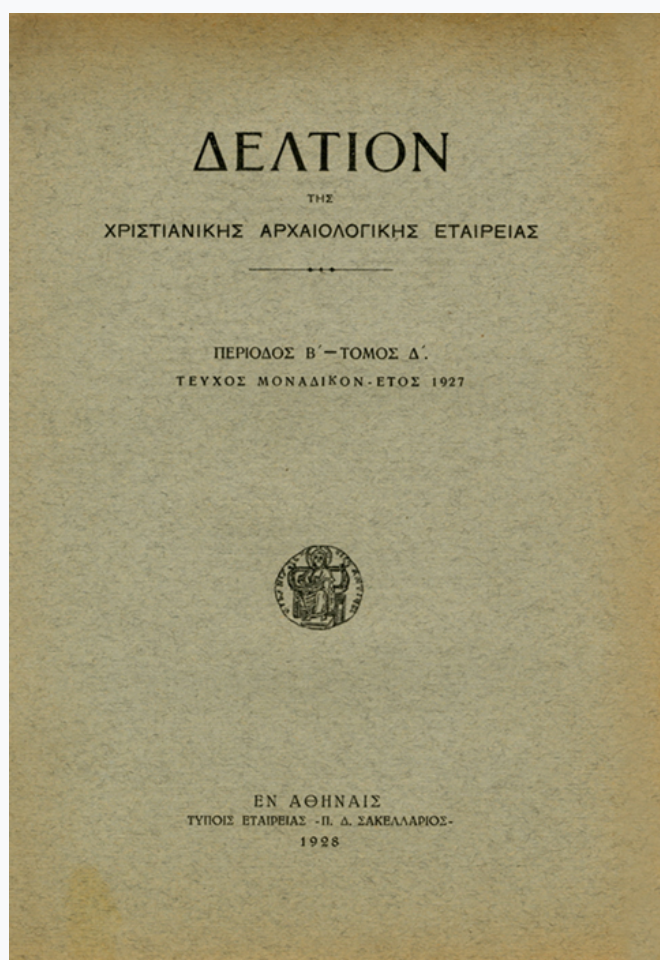

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 4 (1928)

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1927), Περίοδος Β'

Ανασκαφαί Νικοπόλεως (1921-1926). Χριστιανικόν Ίδρυμα Αλκίσωνος

Αλέξανδρος ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

doi: [10.12681/dchae.1335](https://doi.org/10.12681/dchae.1335)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ Α. (2013). Ανασκαφαί Νικοπόλεως (1921-1926). Χριστιανικόν Ίδρυμα Αλκίσωνος. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 4, 46–61. <https://doi.org/10.12681/dchae.1335>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ανασκαφαί Νικοπόλεως (1921-1926). Χριστιανικόν
Ίδρυμα Αλκίσωνος

Αλέξανδρος ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1927), Περίοδος Β' • Σελ. 46-61

ΑΘΗΝΑ 1928

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

1921 — 1926

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΑΛΚΙΣΩΝΟΣ

Μετά την αποπεράτωσιν τῆς ἀνασκαφῆς τῆς χριστιαν. βασιλικῆς Δουμετίου (1916—1920), ἐν ἣ ἀπεκαλύφθησαν τὰ θαυμάσια ὄντως τήν τε ἔμπνευσιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν ψηφιδωτά, περὶ ὧν τοσοῦτος ἐγένετο λόγος καὶ ἅτινα περιέγραψα λεπτομερῶς ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημερίδι τῶν ἐτῶν 1916—7, ἐπελήφθη τῆς σκαφικῆς ἐξερευνήσεως εἰτέρου χώρου, εὐρισκομένου οὐχὶ μακρὰν τῆς εἰρημένης βασιλικῆς, κάτωθι δὲ τῆς μεγάλης κεντρικῆς τῆς Νικοπόλεως δεξαμενῆς καὶ ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης ἀπὸ Πρεβέζης εἰς Ἰωάννινα, ὑπὸ τὸ 99 ἀκριβῶς χιλιόμετρον καὶ πρὸς τὴν ἀνατολ. πλευρὰν τῆς ὁδοῦ ταύτης. Ὁ χώρος οὗτος εἶνε ἐπίπεδος, μὴ παρουσιάζων ἀνωμαλίαν, ὑπῆρχον δ' ἐπ' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς καταστροφῆς τῆς Νικοπόλεως, ἀπὸ τοῦ ΙΑ' δηλ. ἢ ΙΒ' αἰῶνος, πλεῖστα ἀρχαῖα μάρμαρα, οἷον κίονες, κιονόκρανα καὶ ἄλλα τοιαῦτα λείψανα ἀρχαίου κτιρίου. Τοῦτο μὲ παρεκίνησεν, ἵνα προβῶ εἰς τὴν ἐξερεύνησίν του, φοβούμενον ἰδίᾳ μὴ τυχὸν τὰ μάρμαρα ταῦτα γείνωσιν εὐάλωτος λεία τῶν πέριξ χωρικῶν, οἵτινες ἀγρίως συλῶσι τὰ θρεῖπια τῆς ποτε μεγάλης καὶ ὡραίας ταύτης πόλεως.

Αἱ ἐργασίαι ἤρξαντο τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1921, διήρκεσαν δὲ περὶ τὸν ἓνα καὶ ἥμισυν μῆνα ἐσυνεχίσθησαν δὲ καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη 1922, 1924 καὶ 1926, ὅτε καὶ διεκόπησαν ἐκ νέου.

Ἦδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀνασκαφῆς ἦλθον εἰς φῶς πολυάριθμοι πλάκες μετὰ γλυφῶν, ὡς καὶ ἐπικράνα μετ' ἀναγεγλυμμένων σταυρῶν, τεκμήριον ἀναντίρρητον περὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ιδρύματος. Ἐπίσης ἀνευρέθησαν καὶ πολλοὶ κέραμοι φέρουσαι ἐγγλύπτους σφραγίδας μετὰ χριστιανικῶν μονογραμμάτων, ὁμοίων πρὸς τάνευρεθέντα ἐν τῇ βασιλικῇ Δουμετίου, ἔξ οὗ ἀπεδεικνύετο ὅτι καὶ τὸ κτίριον τοῦτο ἦτο σύγχρονον ἢ ὁπωσδήποτε κατὰ τοὺς αὐτοὺς πε-

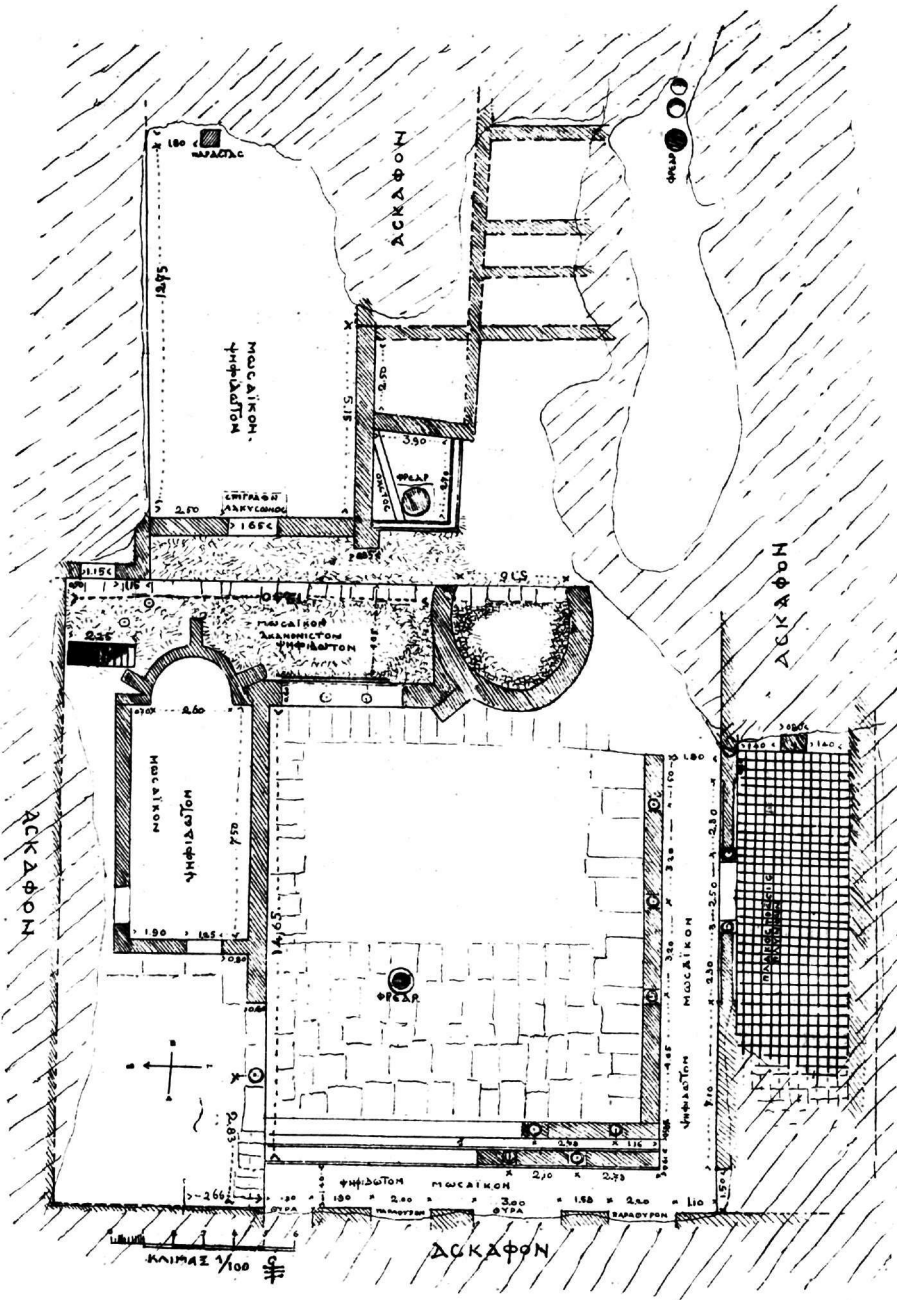
ρίπου χρόνους πεπονημένον, ἦτοι τὸν Ε΄ ἢ ΣΤ΄ αἰῶνα μ. Χ., ὁπότε εἰκάζω ὅτι ἀνηγέρθη ἡ περιώνυμος ἐκείνη χριστιανικὴ βασιλική, ἣν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ περιέγραψα εἰς τὰ τεύχη τῶν ἐτῶν 1916 καὶ 1917 τῆς Ἀρχ. Ἑφημερίδος. Τοῦτο ἄλλως τε ἐπεβεβαίωσαν ἔτι πληρέστερον πλεῖστα ἄλλα ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τεκμήρια, ἅτινα θάναφέρω κατωτέρω.

Τὸ εἰρημένον κτίριον εἶνε μέγα καὶ περίπλοκον, παρ' ὅλην δὲ τὴν πολύμηνον ἐντατικὴν ἐργασίαν δὲν κατέστη δυνατόν νάποκαλυφθῇ ἐξ ὁλοκλήρου, διὰ τοῦτο θὰ περιγράψω ὅσα τμήματα τούτου ἀνεκαλύφθησαν, ἂν καὶ ταῦτα εἶνε, φρονῶ, τὰ σπουδαιότατα, ὥστε νὰ δύναται τις ἀσφαλῶς τὰ σχηματίσῃ γνώμην περὶ τοῦ γενικοῦ σχεδίου, περὶ τοῦ προορισμοῦ καὶ περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ ἱδρύματος.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπεκαλύφθη μέγας τετραγώνος χῶρος πλακόστρωτος, (εἰκ. 1) περιθεόμενος ὑπὸ στοᾶς ἢ περιστυλίου, οὗ τὸ δάπεδον κοσμεῖται ὑπὸ ψηφιδωτοῦ, κατὰ τὸ πλεῖστον καλῶς διατηρουμένου. Τὸ τετραγώνον τοῦτο, μήκους 14,65, ἀπετέλει τὸ αἶθριον (atrium) τοῦ χριστιανικοῦ κτιρίου. Τὰ θεμέλια, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσιν ἀκόμη πολλὰ βάσεις κίωνων, εἰσὶ λίθοι καὶ μάρμαρα εἰλημμένα ἐξ ἄλλου προγενεστέρου κτιρίου, πιθανῶς ρωμαϊκοῦ, ὡς συμβαίνει πολλοῦ τῆς Νικοπόλεως. Εὐρέθησαν δὲ καὶ κίονες πολλοί, ἄλλοι μὲν ἄρτιοι, ἄλλοι δὲ καὶ τεθραυσμένοι, πάντες δὲ λειοὶ καὶ ἀρράβδωτοι, ὡς εἴθιστο κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους. Τὸ ὑπαιθρον τοῦτο ἦτο ἐστρωμένον, ὡς εἴπομεν, διὰ πλακῶν, περὶ δὲ τὴν βορρ. πλευρὰν ἀπεκαλύφθη φρεὰρ, ἔμπροσθεν δὲ τούτου πρὸς Α. σωλὴν μολύβδινος μήκους ἑνὸς μέτρου ὡς καὶ πολλοὶ ὀχτοὶ ὕδατος. Τὸ ὑπὸ τὴν στοᾶν ψηφιδωτὸν διήκει καθ' ὅλην τὴν μεσημβρινὴν καὶ τὴν δυτικὴν πλευρὰν, ἔχει δὲ τὸ μὲν τῆς μεσημβρινῆς μήκος 14 μ. 20 καὶ πλάτος 1 μ. 90· τὸ δὲ τῆς δυτικῆς 13 μ. 48 πρὸς 1 μ. 40. Τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο παριστᾷ κοσμήματα γεωμετρικὰ ποικίλα, οἷον ἀλληλοσυμπλεκόμενους κύκλους, φολίδας καὶ ἄλλα ὅμοια συνήθη εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς ἰδίως χρόνους¹⁾.

Πρὸς τὸ δυτικὸν τοῦτο μέρος ὁ τοῖχος διακόπτεται, εἰς ὕψος δύο περιήπου μέτρων, ὑπὸ δύο πλατυτάτων ἀνοιγμάτων (2,20), συμμετρικῶς

¹⁾ Πρβ. *Ἑλληνικὴν Ρωμαϊκὴν*, ἣν ἀνέσκαψα ἐν Λεχαίῳ τῆς Κορινθίας καὶ ἣς τὸ πρόπυλον, τὸ ὑπαιθρον καὶ ἄλλα διαμερίσματα ἐκαλύπτοντο ὑπὸ ψηφιδωτῶν τῶν αὐτῶν γεωμετρ. σχημάτων, οἷα τὰ τοῦ προκειμένου ἐν Νικοπόλει κτιρίου (Ἀρχαιολογ. Δελτίον 1918). Τοιαῦτα ὅμοια ψηφιδωτὰ ὑπάρχουσι πλεῖστα ἐν Ἑλλάδι, οἷα τὰ ἐν τῷ Ζαπτεῖῳ, Βασιλ. Κήπῳ κλπ.

Εικ. 1. Κάτοπις τοῦ ἀνασκαφέντος τμήματος
τοῦ ἰδρύματος Ἀλυσῶνος.

τεθειμένων καὶ ἄτινα ἦσαν παράθυρα, ὧν σώζεται καὶ ἡ μαρμαρίνη ἐπένδυσις, καθὼς καὶ αἱ παραστάδες, πάντα ταῦτα καθαρῶς βυζαντινοῦ τύπου, οἷον ἀπαντῶμεν εἰς πάντα σχεδὸν τὰ χριστιανικὰ καὶ βυζαντινὰ μνημεῖα. Εἶνε δὲ καὶ ἡ ἐξεργασία τούτων λίαν ἐπιμελεημένη. Πρὸς δὲ τὴν ΒΔ. γωνίαν ὑπάρχει θύρα, ἣτις ἄγει πρὸς χῶρον ἄσκαρον εἰσέτι, ἀλλ' ὅστις, ὡς ἐμφαίνεται ἐξ ἄλλων ἐρειπίων, ἄτινα ἐξηρῆνῃσα συγχρόνως, πρὸς Δ., ἀπετέλει μεγαλοπρεπὲς *πρόπυλον* ἄγον πρὸς τὸ κτίριον τοῦτο. Πρὸς δὲ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν ὑπάρχει ἐπίσης τοῖχος, διακοπτόμενος καὶ οὗτος περὶ τὸ κέντρον ὑπὸ θύρας, ἧς σώζονται αἱ δύο ἐκατέρωθεν βάσεις κιόνων καὶ ἀποτμήματα τούτων ἐπίσης. Ἡ θύρα αὕτη ἔχει πλάτος 2 μ. 50.

Διὰ τῆς πύλης ταύτης εἰσερχόμεθα εἰς διαμέρισμα ἐστρωμένον διὰ πλίνθων, ἀπὸ τοῦ ὁποίου πάλιν ἄγει ἄλλη θύρα πρὸς Α. ὅπου, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὑπῆρχον δωμάτια ὑπηρεσίας, λουτροῦ κλπ.

Εἰς τὸ ἐν τῇ Αἰθρίῳ *φρέαρ*, καθαρισθὲν μέχρι βάθους 6-8 μ., εὐρέθη διαυγέστατον ὕδωρ, ὅπερ πολλαχῶς ἐξυπηρέτησε τὰς ἀνασκαφικὰς ἡμῶν ἐργασίας. Τὸ φρέαρ τοῦτο ἦτο κεκαλυμμένον ἄνωθεν ὑπὸ δύο μεγάλων θραυσμάτων, ἅτινα συναρμολογηθέντα ἀπετέλεσαν ἀρχαῖον μνημεῖον, ἐφ' οὗ εἶνε κεκαραγμένον τὸ ὄνομα: ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ, ἐξ οὗ γίνεται δῆλον ὅτι πρόκειται περὶ βωμοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὸν θεὸν τῆς Ἱατρικῆς. Τὸ ὕψος του εἶνε 0,60, ἡ δὲ διάμετρος ἐπίσης 0,60, ἐκ δὲ τοῦ χαρακτηῖρος τῶν γραμμάτων ἀνήκει ὁ βωμὸς οὗτος εἰς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Οἱ χριστιανοὶ ἀνορύξαντες τὸ φρέαρ τοῦτο ἢ καὶ πιθανώτατα εὐρόντες τοῦτο ἀνεωγμένον, ἐχρησιμοποίησαν τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ ὡς στόμιον τοῦ φρέατος, λαβεύσαντες πρὸς τοῦτο ὀλόκληρον τὸ ἔσωθεν μέρος καὶ διατήρησαντες οὕτω αὐτόν. Σώζονται δέ, ὡς συνήθως, περὶ τὸ στόμιον τὰ ἴχνη τῆς μακρᾶς χρήσεως τοῦ σχοινοῦ πρὸς ἄρδουσιν, ἥτοι σειρὰ αὐλάκων.

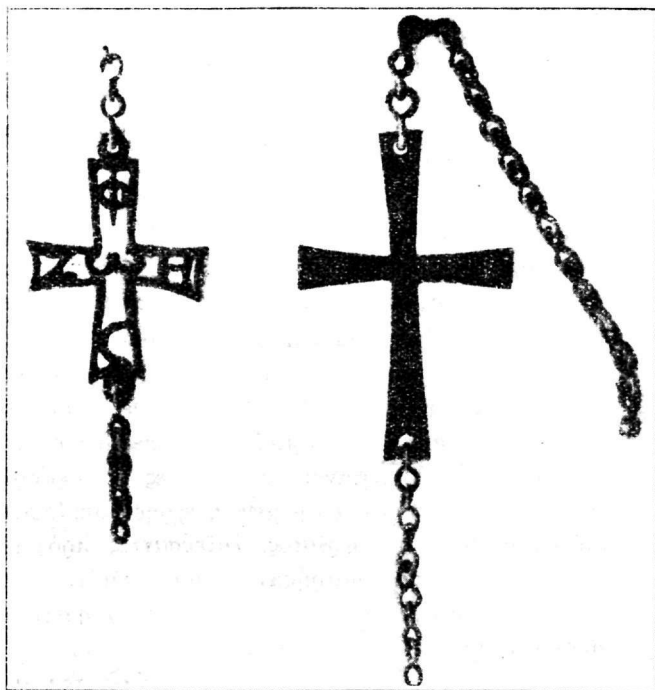
Ἐντὸς τῶν χωμάτων εὐρέθησαν ἐπίσης πολλὰ τεμάχια *παχείας δάλου* (κρυστάλλου) μετὰ διακοσμήσεως ἐκ χρυσοῦ, ἐξ οὗ τεκμαίρεται τις τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυτέλειαν τοῦ κτιρίου. Ἀνεκαλύφθη δ' ὡς γνωστόν, ἡ διαφανὴς ὕαλος περὶ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου. Εἶτα *σιδηροῦν ἔλασμα* μετὰ ὁπῶν τετραγωνικῶν, ἀποτελοῦν *τιμῆμα κλείθρου* ὡς καὶ *σιδηρᾶ ῥάβδος*, μήκους 0,80 καὶ πάχους 0,02 μετὰ *κρίκου*, ἣτις φαίνεται ὅτι ἦτο μοχλὸς τῆς θύρας ἢ τῶν παρακειμένων παραθύρων. Ἀνευρέθησαν ἐπίσης πολλὰ τεμάχια *σιδηρᾶς ἀλύσου*, ἄλλα μὲν μήκους 0,17, ἄλλα δὲ 0,13 5 καὶ πάχους περίπου 0,003-5.

Ὅμοιως εὐρέθησαν καὶ πολλὰ νομίσματα, ὧν ἀναγραφὴν παρέχω

ἀκριβῇ εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης διατριβῆς. Ἐξέχουσιν θέσιν κατέχουσι μεταξύ τῶν εὐρημάτων τοῦ εἵδους τούτου ἐν *μολυβδόβουλλον βυζαντινόν*. Μ. Διαμ. 25 χιλ., ἐπὶ τῆς κυρίας ὀψευς τοῦ ὁποίου ἐντὸς στεφάνου φέρεται ἡ λέξις MICH

AILIA = *Michailia*. Ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθεν ὀψευς ὡσαύτως ἐντὸς στεφάνου ILLUS

TRIN = *Illustrin* καὶ ἐν *Στάθμιον βυζαντινόν* ΧΑ. Διαμ. 50 χιλ. φέρον ἐντὸς στεφάνου ἀτέχνως εἰκονίζο-

Εἰκ. 2. Χαλκοὶ σταυροὶ ἐκ τῶν χωμάτων τοῦ Αἰθρίου.

μένου *Σταυρόν*, οὗ κάτωθεν ΓS = οὐγγίαι ἑξ. Ἐπὶ τῆς ὀπισθεν ὀψευς ἄσημον. Τὸ στάθμιον ἔλκει γραμ. 158.

Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον περιλάμπρον εἶρημα τῆς ἀνασκαφῆς ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ ὑπῆρξαν δύο *χαλκοὶ σταυροί*, (εἰκ. 2) ὧν ὁ μὲν εἷς, ὕψ. 0,16 πλ. 0,105 καὶ πάχους 0,007, φέρει εἰς τὸ ἄνω καὶ κάτω ἄκρον τῆς κεραίας κρούους, ἑξ ὧν ἐξήρτητο ἄλυσος. Ταύτης σώζονται τεμάχια μόνον, ἐχρησίμευον δὲ ἄνωθεν μὲν διὰ τὴν ἐξάρτησιν τοῦ Σταυροῦ, κάτωθεν δὲ διὰ πο-

λόμixon λυχρίαν (πολυκινδύλον), ἥτις ἐκρέματο ἀπ' αὐτοῦ. Εἰς δὲ τὰ τέσσαρα ἄκρα τῶν κεραιῶν καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σταυροῦ φέρονται ἐκ

Z

χαλκοῦ ἐπίσης διατρητὰ τὰ γράμματα ΦΩC, τὰ ὁποῖα σταυροειδῶς σχι-

H

ματίζουσι τὰς λέξεις ΦΩC· ΖΩΗ, τοῦ γράμματος Ω ὄντος κοινοῦ εἰς ἀμφοτέρως τὰς λέξεις. Περιττὸν δὲ νὰ ἐξάρω τὴν βαθεῖαν σημασίαν

Εἰκ. 3. Παρεκκλήσιον Ἀλκίσιωνος.

τῶν λέξεων τούτων καὶ δὴ γεγραμμένων ἐπὶ τοῦ ἱερωτάτου συμβόλου τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ὁ δ' ἕτερος σταυρὸς ἐπίσης χαλκοῦς καὶ σχεδὸν ἰσομεγέθους τῇ γιγάνει ἀπλούστερος μὲν καὶ ἄνευ γραμμάτων, ἀλλ' ἐπίσης κομψός. Τὸ μέγεθος τούτου εἶνε $0,19 \times 0,122 \times 0,05$. Ὡς ὁ πρῶτος ἔχει καὶ οὗτος ἐξηρητημένα ἔξ ὁπῆς διὰ κροίκου τεμάχια ἀλύ-

Σημ. Ὡραῖον ἀντίτυπον ἀργυροῦν τοῦ πρώτου Σταυροῦ, δαπάναις τοῦ Προέδρου αὐτῆς κ. Σπ. Παπαφράγκου, κατέθηκεν ἡ Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἐταιρεία ἐπὶ τοῦ ἐν Φλωρεντίᾳ τάφου τῆς ἀειμνήστου *Βασιλίσσης Ὁλγας*, μεγάλης Προστάτιδος αὐτῆς.

σεων πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὥς τοῦ ἀνωτέρω. Τὰ τεμάχια ταῦτα ἔχουσι μῆκος 0,35 καὶ 0,135.

Πρὸς τὴν βορεινὴν πλευρὰν τοῦ τετραγώνου περιστυλίου, ὅπερ ἐπέϊχε θέσιν «Αἰθρίου» ἐν τῇ ρωμαϊκῇ οἰκοδομῇ, ἀπεκαλύφθη *παρεκκλήσιον* εἰς σχῆμα μικρᾶς βασιλικῆς. Ἡ ἀποκάλυψις τούτου ἐπιστοποίησε κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον τὸν ἐκκλησιαστικὸν χαρακτῆρα τοῦ προκειμένου ἰδρύματος. Τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο εἶνε ἐπίμηκες ὀρθογώνιον κτίριον, μήκους μὲν 7 μ. 50, πλάτους δὲ 4 μ. 1 ἀπολήγον πρὸς Α. εἰς *ἡμικυκλικὴν ἀψίδα*, (εἰκ. 3) 2 μ. 60 διαμέτρου, ὑποστηριζομένην ἔξωθεν ὑπὸ τριῶν ἀντηρίδων. Ὑπάρχουσι δὲ δύο εἴσοδοι εἰς τὸ

Εἰκ. 4. *Μωσαϊκὸν ἐκ τοῦ δαπέδου τοῦ παρεκκλησίου.*

παρεκκλήσιον τοῦτο, ἡ μὲν ἐκ Α, ἄγουσα ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς μεγάλης εἰσόδου τοῦ κτιρίου καὶ ἔχουσα πλ. 1 μ. 25, ἡ δ' ἑτέρα ἐκ Β. Διὰ τῆς τελευταίας ταύτης ἐξήρχετό τις εἰς μεγάλην πιθανὸν αὐλήν, ἣν μόνον μερικῶς ἀνέσκαψα, ἔλλείπει χρόματος καὶ χρόνου, ἀλλ' ἥτις θὰ ἦτο πλακόστρωτος. Ἡ ἐπίχωσις ταύτης εἶνε ἐλαχίστη, διότι σχεδὸν εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους.

Ἄλλ' ὅτι ἐξαίρει τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο καὶ το καθιστᾷ ἀληθὲς μνημεῖον τέχνης εἶνε τὸ θαυμάσιον *ψηφιδωτὸν δάπεδον*, ὅπερ καλύπτει ὁλόκληρον τὸ ἐμβαδὸν αὐτοῦ. Ἐπὶ τούτου παρίστανται διάφορα ζῶα μετὰ συμβολικῆς ἐννοίας ἐντὸς δύο κύκλων, (εἰκ. 4) οὓς περιβάλλει περίεξ ἐν μέγα *τετράγωνον πλαίσιον*, (9,30 × 3,90), ἀποτελούμενον ἀπὸ πλοχμὸν

ἐν εἶδει ἀλύσεως. Καὶ ἐντὸς μὲν τοῦ πρώτου κύκλου, (διαμ. 1,80) τοῦ πλησιεστέρου πρὸς τὴν Ἀψίδα, ὅπου ἔκειτο ἡ ἁγία Τράπεζα, παρίσταται εὐμεγέθους γάστρα ἐπὶ ὑψηλοῦ ποδὸς πολυχρόμως διακεκοσμημένη, ἐξ ἧς ἀναφύονται καὶ πρὸς τᾶν ὠ ἀνατείνουσι δύο μεγάλοι κλώνες ἀμπέλου, ἐφ' ὧν ἐκατέρωθεν στηρίζονται δύο ταῶ μετὰ θαυμασίου περνώματος. Οὗτοι ἔχουσιν ὕψος 0,60 καὶ μῆκος 0,70 ἑκάτερος, φέρουσι δ' ἐπὶ τῆς κεκλεισμένης οὐρᾶς ἀνὰ τρεῖς πολυχρόμους ὀφθαλμούς. Ἐντὸς δὲ τοῦ ἑτέρου κύκλου παρίστανται διάφορα κοσμήματα, οἷον πλοχμοί, ἀνάδεςμοι, κόμβοι καὶ παντοῖα τοιαῦτα, κατὰ τὰς τέσσαρας δὲ γωνίας, ἐκτὸς τοῦ κύκλου, ἐντὸς δὲ τῶν σχηματιζομένων μετὰ τοῦ τετραγώνου πλαισίου τριγώνων, ἀνὰ εἰς *δεξιόν*. (εἰκ. 5) Τέλος ἐντὸς τοῦ ἡμικυκλίου τῆς Ἱερᾶς Ἀψίδος παρίσταται ἀκτινωτὸν ἢ *ζυγυδοειδές κόσμημα*, ὡς ἄριστα προσαρμολύμενον εἰς τὸν χώρον τοῦτον. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ὁ λοιπὸς χώρος, ὁ ἐκτὸς τοῦ πλαισίου καὶ πρὸς τοὺς τοίχους τοῦ παρεκκλησίου, τυγχάνει καὶ οὗτος πλουσίως διὰ ψηφιδωτοῦ κεκοσμημένος. Ἐν γένει ἡ ὅλη διακόσμησις εἶνε ὑψηλῆς ἐμπνεύσεως καὶ σύμφωνος πρὸς τὸν ἱερὸν χώρον, διότι πᾶν ὅ,τι παρίσταται ἐπὶ τοῦ ψηφιδωτοῦ ἔχει βαθεῖαν ἔννοιαν θρησκευτικὴν καὶ συμβολίζει διαφόρους ὑψηλὰς ιδέας τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος, οἷον ὁ ταῶς, ἡ ἀμπελος, ἡ γάστρα ἢ ἀμφορεύς, οἱ δεξιῶνες κλπ., τὸ δ' ἀκτινωτὸν κόσμημα ἐντὸς τῆς ἱερᾶς κόγχης, τί ἄλλο δύναται νὰ σημαίνει ἢ αὐτὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα;

Εἰκ. 5. Μωσαϊκὸν ἐκ τοῦ δαπέδου τοῦ παρεκκλησίου.

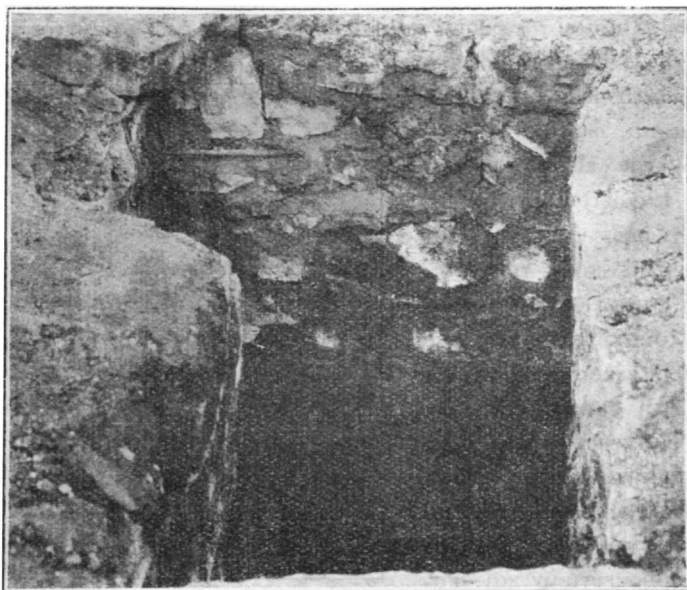
Οὐχὶ δὲ μόνον αἱ παραστάσεις τοῦ ψηφιδωτοῦ εἶναι προϊόντα γνησίας καλλιτεχνικῆς συλλήψεως, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκτέλεσις τούτων εἶνε κατὰ πάντα τελεία, ἐφάμυλλος δὲ τῶν τῆς Βασιλικῆς Δομετίου, ἅτινα τοσοῦτον ἔξῃρα εἰς τὰς προτέρας μου δημοσιεύσεις.

Καὶ τὸ ψηφιδωτὸν δὲ τοῦτο ἠναγκάσθην νὰ καλύψω δι' ἄμμου, ὡς καὶ πάντα τὰ πρότερον ἀποκαλυφθέντα, διότι τὸ μέρος τοῦτο εἶνε

λίαν ἐκτεθειμένον, οἱ δὲ πλησίον ἐκεῖ διαμένοντες ἀγρόται καὶ οἱ λοιποὶ διαβάται, ἰδίως τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα, εὗρισκοντο διασκέδασιν ἐκβάλλοντες τὰς ψηφίδας καὶ καταστρέφοντες ὀλοσχερῶς ταῦτα.

* * *

Πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ τετραγώνου ὑπαίθρου ἀνευρέθη ὁ οὐδὸς μεγάλης θύρας, εὗρους 3 μ. 85, ὅστις ἄγει πρὸς εὐρὴν διάδρομον μήκους 12 μ. 40 καὶ πλ. 5 μ. 28, τοῦ ὁποίου τὸ ἔδαφος εἶνε ἐστρωμένον μὲ τεμάχια πολυχρόμων μαρμάρων. Τὸ ἰδιάζον τοῦ οὐδοῦ τῆς

Εἰκ. 6. Τὸ ὄρυγμα τοῦ ἐγκαινίου (;)

θύρας εἶνε ὅτι φέρει ἐν τῷ μέσῳ καθ' ὅλον τὸ μήκος τοῦ ἀνοίγματος βαθεῖαν αὐλάκα λελαξευμένην ἐντὸς τοῦ μαρμάρου. Ἡ αὐλαξ αὕτη ἐχρησίμευεν ὥπως ἐν αὐτῇ σύρεται ἡ θύρα κατὰ τὸ ἀνοίγμα ἢ τὸ κλείσιμόν της, ὁμοίως πρὸς τὰς σημερινὰς θύρας τῶν τροχοδρόμων. Εἰς δὲ τὸ βάθος τοῦ διαδρόμου πρὸς Β. ὑπάρχει βαθὴ τετραγωνικὸν ὄρυγμα, (εἰκ. 6) εὗρους 0,87 μ. καὶ βάθους 3 μ. 60, εἰς ὃ κατέρχεται τις διὰ λιθίνης κλίμακος ἐκ πέντε βαθμίδων ὕψους 0,30 — 0,38. Τὸ ὕψος τῆς κλίμακος ἀπὸ τοῦ ἄνω ἐδάφους μέχρι τοῦ πέρατος τῆς πέμπτης βαθμίδος εἶνε περίπου 2 μ. Τὸ ὅλον ἀνοίγμα μετὰ τῆς κλίμακος ἔχει ἄνωθεν μήκος

2μ.25. Ὁ δὲ πυθμὴν τοῦ περιέργου τούτου ὀρύγματος εἶνε ἐστρωμένος μὲ μεγάλην, παχεῖαν μαρμαρίνην πλάκα, τεθραυσμένην εἰς δύο τεμάχια.

Ἐντὸς τοῦ ὀρύγματος, ὅπερ ἦτο πλήρες χωμάτων καὶ λίθων, ἀλλ' ἄνεν ὕδατος, εὐρέθη *σιδηρὰ ῥάβδος*, κεκαμμένη πρὸς τὸ ἕτερον ἄκρον κατ' ὀρθὴν γωνίαν, ὥσως οὐχὶ σκοπίμως ἀλλὰ τυχαίως. Αὕτη ἔχει μῆκος μὲν 0,71, πάχος δὲ 0,056, τοῦ κεκαμμένου τμήματος τὸ μῆκος ὄντος 0,15.

Ἄλλ' εἰς τί ἄρα γε ἐχρησίμευε τὸ βαθὺ καὶ τοσοῦτον κανονικὸν τοῦτο ὄρυγμα; βεβαίως θὰ εἶχε θρησκευτικόν τινα προορισμόν, ἀφοῦ τὸ ὅλον ἵδρυμα, ὡς εἶδομεν, εἶχε τοιοῦτον. Διὸ λίαν πιθανὸν νὰ ἦτο «ἐγκαίνιον» τι τοῦ ἱδρύματος, ὡς εἴθισται ἐν ταῖς χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις καὶ εἰς ὅμοια κτίσματα.

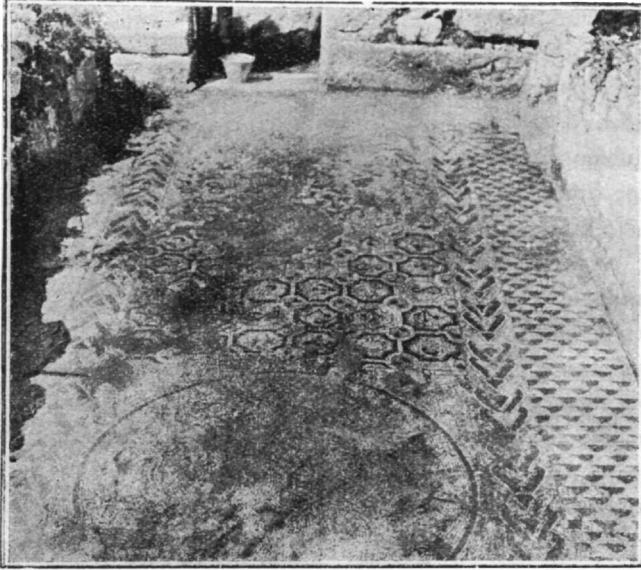
Ἐναντι δὲ σχεδὸν τῆς εἰρημένης μεγάλης σιρτῆς θύρας ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνατολ. τοίχῳ τοῦ διαδρόμου ἑτέρα θύρα, πλ.

Εἰκ. 7. Ψηφιδωτὸν ἐκ τοῦ δαπέδου τῆς μεγάλης αἰθούσης.

1μ.65, ἥτις ἄγει εἰς μεγάλην ὀρθογώνιον ἐπιμήκη αἶθουσαν, μήκ. 12μ.25 καὶ πλ. 6μ.30. Τῆς αἰθούσης ταύτης, ἣς οἱ περίξ τοῖχοι, ὡς καὶ οἱ πλεῖστοι τοῦ λοιποῦ κτιρίου σώζονται εἰς ὕψος ποικίλλον ἀπὸ 1-2μ., ὁλόκληρον τὸ δάπεδον κοσμεῖται ὑπὸ θαυμασίου ψηφιδωτοῦ, (εἰκ. 7) πάντῃ ὁμοίου πρὸς τὸ τῆς Βασιλικῆς Δουμετίου, ἰδίως τὸ τοῦ Νάρθηκος αὐτῆς. Ἡ ὑστάτη ζώνη πλ. 0,60 πρὸς τοὺς τέσσαρας περίξ τοίχους, ἀποτελεῖται ἀπὸ *φολίδας*. Μετ' αὐτὴν ἔπεται, ἑτέρα πλ. 0,70, ἐν ἣ παρίστανται ἐντὸς μεγάλου κύκλου *πολύχρωμοι στροβίλοι*. Αἱ δύο αὗται πλατεῖαι καὶ θαυμασίαι τὴν διακόσμησιν ζῶναι πλαισιοῦσι τὸ μέγα κεντρικὸν τετράγωνον.

νον, ὅπερ, ὥς εἵπομεν, ὥς τεράστιος ἄβαξ ζατρικίου ὑποδιαίρεται εἰς διακόσια ὀγδοήκοντα ὅλα τετραγωνίδια, ἥτοι δέκα κατὰ πλάτος καὶ ἑξήκοσι καὶ ὀκτὼ κατὰ μῆκος, ἔχοντα διαφόρους διαστάσεις, διότι ἄλλα μὲν ἔχουν $0,24 \times 0,25$, μῆκος πρὸς πλάτος, ἄλλα δὲ $0,27 \times 0,24$ καὶ

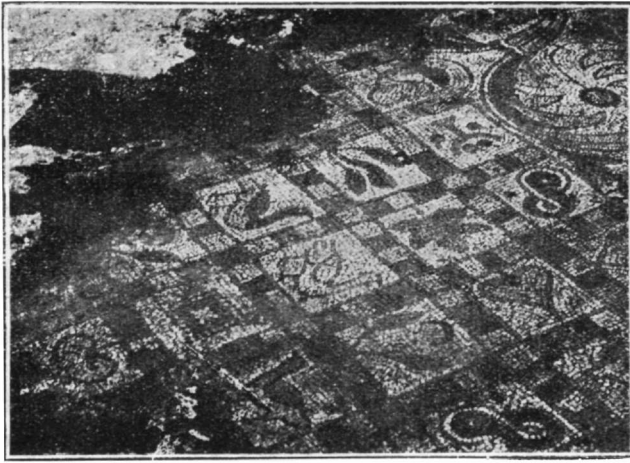
Εἰκ. 8. Ψηφιδωτὸν δάπεδον τῆς μεγάλης αἰθούσης.

ἄλλα τέλος $0,30 \times 0,25$ περίπου, ἐντὸς δὲ τούτων παρίστανται παντοειδῆ ζῶα, φυτὰ, ἄνθη καὶ κοσμήματα, οἶον κόμβοι, σταυροὶ κλπ. (εἰκ. 8). Ἐκ τῶν ζώων ἐπικρατοῦν ἰδίως τὰ πτηνὰ, οἶον πέρδικες, νήσσαι κλπ., ἐκ τῶν φυτῶν φύλλα συκῆς, ἀμπέλου, καρποί, ὀλόκληρον ἄγγειον πλήρες καρπῶν (φρουτιέρα), σικιοί, ῥοιαί, ἀγγούρια, μελιτζάναι(*) κλπ. (εἰκ. 9).

Τὰ ψηφιδωτὰ ταῦτα διακρίνονται διὰ τὴν ἱξοχον τέχνην των, τὴν

(*) Σημ. "Ὅταν τὸ πρῶτον ἀνεῦρον ἀπεικονίσῃς μελιτζανῶν ἐπὶ τῶν ψηφιδωτῶν τῆς Βασιλικῆς Δουμετίου ἐξεπλάγην λίαν, ἀμέσως δ' ἀνέφερα δι' ἐπιστολῆς τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν ἀείμνηστον Παν. Γεννάδιον. σοφὸν γεωπόνον. Οὗτός μοι ἀπίνησεν ὅτι ὄντως τὸ εἶρημα εἶνε καταπληκτικόν, διότι, ὥς ἀναφέρει καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸ Φυτολογικόν του Λεξικόν, μόλις κατὰ τὸν 16ον—17ον αἰῶνα εἰσήχθη αὕτη εἰς Εὐρώπην. Ἦδη διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Νικοπόλεως ἡ εἰσαγωγή των ἀναβιβάζεται κατὰ χίλια ὅλα ἔτη πρὸ τῆς καθιερωμένης ταύτης ἐν τῇ Ἐπιστήμῃ χρονολογίας!

λεπτότητα καὶ κομψότητα τοῦ σχεδίου καὶ διὰ τοὺς ἁρμονικοὺς τῶν χρωματισμούς. Ὡς δὲ εἰς τὰ τῆς Βασιλικῆς Δουμετίου καὶ ἐν αὐτοῖς γίνεται χρῆσις διὰ μὲν τὰς πλατείας γραμμὰς καὶ μορφὰς λιθίνων, μαρμαρίνων καὶ πηλίνων ψηφίδων, διὰ δὲ τὰς λεπτὰς γραμμὰς καὶ τὰ μικρὰ ἀντικείμενα ὑελίνων, ἴητοι ἕξ ὑελίνης μᾶζης πολυχρώμου, ὡς εἴθισται καὶ σήμερον ἐν τῇ χρυσοχοίᾳ καὶ ἐν γένει εἰς κατασκευὴν κομψοτεχνημάτων κλπ. Τὸ δὲ πάντων περιεργότατον εἶνε ὅτι ἀνευρέθησαν ἐντὸς τῆς αἰθούσης ταύτης, καὶ δὴ ἐν τῷ κέντρῳ περιῖτοι, πολυ-

*Εἰκ. 9. Λεπτομέρεια ἐκ τοῦ ψηφιδωτοῦ δαπέδου
τῆς μεγάλης αἰθούσης.*

ἀριθμα θραύσματα, τεμάχια δηλ. ἐκ πλακούντων τοιαύτης ὑελίνης μᾶζης παντὸς χρώματος καὶ εἰς σχῆμα γαλέττας ἢ ἀθλητικοῦ δίσκου. Εἶνε δὲ τὰ χρώματά των, ἰδίως ὅταν πλυθῶσιν, ἑξόχως ὠραῖα, ὡς πράσινον, κίανον, φοινικόν, σμαράγδινον, χρυσοειδὲς κλπ.

Περισυλλέξας ταῦτα μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου θραύσματος μετεκόμισα εἰς τὸ Μουσεῖον Πρεβέζης, ὅπερ κεῖται ὑπὸ τὸ Δημαρχεῖον.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον εὑρημα ἐν τῷ προκειμένῳ ψηφιδωτῷ δαπέδῳ ἦτο ἡ πρὸ τοῦ οὐδοῦ τῆς εἰσόδου *ψηφιδωτὴ ἐπιγραφὴ*, ἣτις μᾶς διαφωτίζει περὶ τοῦ ιδρύματος, ἀναφέρονσα αὐτὸν τοῦτον τὸν ἰδρυτήν. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐκτεινομένη καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ οὐδοῦ τῆς θύρας, περιβάλλεται, ὡς πᾶσαι αἱ ὅμοιαι ἐπιγραφαὶ ψηφιδωτῶν, ὑπὸ πολυχρώμου πλαισίου, ἔχει δὲ μῆκος 1μ.39 πρὸς 0,39 πλ. Τὸ πλάτος

τοῦ πλαισίου εἶνε 0,05 τὸ δὲ μέγεθος τῶν γραμμάτων ποικίλλει μεταξὺ 0,07 καὶ 0,12. Ἡ ἐπιγραφὴ δυστυχῶς δεινῶς ἠρρωτηριασμένη περισώζεται ὥς ἑξῆς:

Καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν γραμμάτων καὶ ὁ τύπος ἐν γένει τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε τελειῶς ὅμοιοι πρὸς τὰς πολυαριθμούς ψηφιδωτὰς ἐπιγραφὰς τῆς Βασιλικῆς Δουμετίου, ἐξ ἄλλου δὲ γνωρίζομεν ὅτι ὁ ἐπίσκοπος οὗτος ἠχίασεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου (491—518), ὥστε οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία περὶ τῆς εἰς τὸν 5ον ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος ἀναγωγῆς τοῦ προκειμένου ἱδρύματος.

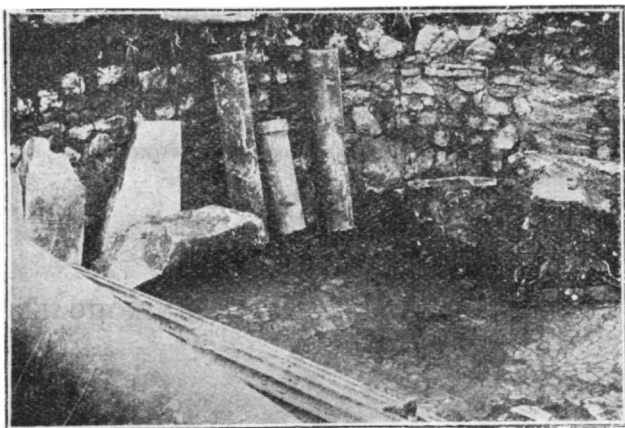
***

Ἐξερχόμενοι ἐκ νέου ἐκ τοῦ διαδρόμου, τοῦ ἐστρωμένου, ὡς εἶδομεν, δι' ἀκανονίστου ψηφιδωτοῦ, καὶ προχωροῦντες ἀντιθέτως τοῦ ἱδρύματος, ἦτοι πρὸς Ν., ἀπαντῶμεν ἐν πρώτοις ἀκριβῶς ὅπισθεν τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῆς μεγάλης αἰθούσης, ἐν ἣ τὸ ψηφιδωτόν, μικρὸν διαμέρισμα μῆκ. 3μ.90 πρὸς 2,70 πλ., ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει φρέατο καὶ παρ' αὐτὸ ὀχρῶς. Ἡ εἴσοδος καὶ τούτου ἦτο ἐκ τοῦ διαδρόμου, ἦτο δὲ ἡ θύρα (2μ.49), ὁμοίως στρογγύλη, ὡς ἡ μεγάλη πολύφυλλος θύρα, ἡ ἄγουσα ἐκ τοῦ περιστυλίου εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ ἱδρύματος. Πιθανῶς ὅμοιον κινητὸν διάφραγμα ὑπῆρχε καὶ κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ διαμερίσματος τούτου, ὅπερ δυνατόν νὰ ἐκρησιμοποιεῖτο καὶ διὰ λουτρον. Τὸ ὕψος τοῦ στομίου τοῦ φρέατος εἶνε 0,32 Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τοῦ διαδρόμου κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὐρέθησαν πλεῖστα μαρμαρίνα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, οἷον κιονόκρανα, ἐπίκρανα, κιονίσκοι, βάσεις κιόνων, διάφοροι γλυφαὶ κλπ. Πρὸς τούτοις καὶ μαρμαρίνη λάμαξ ἢ πύελος κορίνης (γοῦρνα) μετ' ὁπῆς ἐκροῆς ἐν τῷ πυθμένι.

Πρὸς τὸ μεσημβρινὸν ἄκρον τοῦ διαδρόμου διανοίγεται μεγαλοπρεπῆς ἡμικυκλικὴ ἐξέδρα, (εἰκ. 10) ὁμοία πρὸς τὰς ἑλληνικὰς καὶ ρωμαϊκὰς, ὧν πλεῖστα ὅσαι ἔχουσιν ἀποκαλυφθῇ ἐν πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις ἱεροῖς, οἷον ἐν Δελφοῖς, Ὀλυμπίᾳ, Δήλῳ κλπ. Ταύτης ἡ διάμετρος εἶνε 5μ.

10, τὸ δὲ βάθος ἀπὸ τοῦ κέντρου 4μ., κοσμεῖται δ' ἡ εἴσοδος ταύτης διὰ δύο μεγάλων καὶ ὡραιότατων κιόνων, εὐρεθέντων ἀμφοτέρων μετὰ τῶν ἀκανθωτῶν κιονοκρανῶν των κατὰ χώραν καὶ παρὰ τὰς βάσεις των. Ἐκ τῶν κιόνων τούτων, ἀμφοτέρων κορινθιακοῦ ὅθμου, ὁ μὲν εἶνε ραβδωτός, (εἶκ 10) ὁ δ' ἕτερος λεῖος, ἡ δὲ ποικιλία αὕτη ἀποδεικνύει ὅτι πιθανὸν ἀλλαγόθεν ἐλήφθησαν καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν τῷ κτιρίῳ τούτῳ, ἐκτὸς ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἔνεκα ἐσπενσμένης τοποθετήσεως δὲν ὑπῆρχεν ὁ ἀναγκαῖος χρόνος ἴσως καὶ τὸ χρῆμα πρὸς τὴν πλήρη ἐπεξεργασίαν του, ὥς συμβαίνει καὶ σήμερον ἐνίοτε. Καὶ ὁ μὲν ραβδω-

Εἶκ. 10. Τὸ ἀριστερὸν τμήμα τῆς ἡμικυκλικῆς ἐξέδρας.

τὸς ἔχει μῆκος 2μ. 89 καὶ διάμετρον κάτω μὲν 0,48, ἄνω δὲ 0,46, ὁ δὲ λεῖος εἶνε μήκους 3μ. 10 καὶ διάμετρον 0,48 καὶ 0,40.

Πέραν πρὸς Δ τῆς ἐξέδρας, ὑπάρχουσι δωμάτια καὶ διάδρομοι μετὰ πολλῶν φρεάτων, πνέλων καὶ ὁμοίων ὑδραυλικῶν κατασκευασμάτων, ἐξ οἷ ἐικάζει τις ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ διαμερίσματος τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἱδρύματος, ὅπου ὑπῆρχον μαγειρεῖα, πλυντήρια, ἀποχωρητήρια κλπ.

Τοιαύτη ἐν περιλήψει ἡ γενομένη μέχρι σήμερον ἀνασκαφὴ ἐν τῷ προκειμένῳ μεγαλοπρεπεῖ ἱδρύματι, ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν σαφῆ πῶς ἰδέαν περὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς χρονολογίας τούτου. Ὑπολείπονται οἷχ ἦτον πολλὰ εἰσέτι τμήματα τοῦ κτιρίου τελείως ἀνεξερευνήτα, διὸ καὶ ἀναβάλλομεν εἰς τὸ μέλλον τὴν περὶ τοῦ ὅλου κτιρίου κρίσιν ἡμῶν, ὅποτε ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη θὰ ἔχη ἀποκαλύψει

ολόκληρον τὸ συγκρότημα τοῦ παλαιοχριστιανικοῦ τούτου ἐκκλησιαστικοῦ ἰδρύματος.

Ἐν τέλει ἐπισυνάπτομεν ἀναγραφὴν τῶν εὐρεθέντων ἐντὸς τῶν χωμάτων τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης *νομισμάτων*, ὀφειλομένην δὲ ὥς καὶ τὴν περὶ τοῦ μολυβδοβούλλου καὶ σταθμίου εἰς τὸν ἔγκριτον τοῦ Ἑθν. Νομισματικοῦ Μουσείου πραγματογνώμονα κ. Κ. Κωνσταντόπουλον, πρὸς ὃν καὶ ἐνταῦθα ἐκφράζομεν τὰς θερμὰς ἡμῶν εὐχαριστίας. Ὁμοίως πολλὰς χάριτας ὀφείλω καὶ εἰς τὸν ἄριστον καλλιτέχνην κ. Στέφ. Ξενοπόουλον, ὅστις οὐ μόνον πολλὰ τῶν ψηφιδωτῶν τῆς Βασιλικῆς Δουμετίου συνεπλήρωσε καὶ ἐστερέωσεν, ἀλλὰ καὶ τὴν παρούσαν ἐπισυνημμένην *κάτοψιν* τοῦ ἰδρύματος Ἀλκίσωνος μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας καὶ ἀκριβείας ἐξετέλεσεν. Εὐχομαι ἡ Κυβέρνησις καὶ ἰδίᾳ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὸν ἐπιδειξιώτατον τοῦτον καλλιτέχνην, εἰδικῶς περὶ τὴν ψηφροθετικὴν ἀσχοληθέντα, καὶ τῶν λοιπῶν ψηφιδωτῶν τῆς Νικοπόλεως τὴν στερέωσιν καὶ ἀνακαίνισιν!

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΥΡΕΘΕΝΤΑ

ΕΝ Τῷ ΙΔΡΥΜΑΤΙ ΑΛΚΙΣΩΝΟΣ ΕΝ ΝΙΚΟΠΟΛΕΙ

1. Διαμ. 17 χιλ.

Ἑλληνικὸν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἀδιάγνωστον ἔνεκα φθορᾶς. Ἐφ' ἑνὸς φέρει προτομὴν Ρωμαίου αὐτοκράτορος πρὸς δεξιὰ, πιθανῶς Ἀντωνίνου Εὐσεβοῦς καὶ ἔφ' ἑτέρου στέφανον.

2. Διαμ. 21 χιλ.

Ἑλληνικὸν ὡσαύτως ἀδιάγνωστον ἔνεκα φθορᾶς. Ἐφ' ἑνὸς φέρει κεφαλὴν ἀνδρὸς ἀγένειον πρὸς δεξιὰ καὶ ἔφ' ἑτέρου μορφὴν ἀνδρικήν γυμνὴν ἱσταμένην κατενώπιον ἀσαφῇ.

3. Διαμ. 16 χιλ.

Ἑλληνικὸν ὅλως ἐφθαρμένον. Ἐφ' ἑνὸς φέρει κεφαλὴν πρὸς δεξιὰ λίαν ἀμυδρὰν καὶ ἔφ' ἑτέρου παρῴστασιν ἀσαφῇ.

4. Διαμ. 19 χιλ.

Ρωμαϊκὸν—*Οὐάλης* (364-378 μ. Χ.). Ἐφ' ἑνὸς DNVALEN-S PFAVS πέριξ προτομῆς μετὰ διαδήματος Οὐάλεντος πρὸς δεξιὰ. Ἐφ' ἑτέρου CLORIARO-MANORVM, πέριξ τοῦ αὐτοκράτορος βαίνοντος πρὸς δεξιὰ, σύροντος αἰχμάλωτον διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ διὰ

τῆς ἀριστερᾶς φέροντος λάβαρον, ἐν ᾧ τὸ μονογράφημα τοῦ Χριστοῦ **Χ** ἐν τῷ πεδίῳ δεξ. A, ἐν τῷ ἐξέρῳ **SMAQP**.

5. 32 χιλ.

Βυζαντιακόν. *Φωκᾶς* (602 - 610). Ἐφ' ἐνὸς προτομὴ *Φωκᾶ* κατενώπιον μετὰ διαδήματος κατὰ τὸν συνήθη τύπον. Ἐφ' ἑτέρου **XXXX** (=τεσσαρακοντανουμίου) **ANNO—**; **CON.** Ἐφθαρμένον.

6. 32 χιλ. Ὁμοίως ἐφθαρμένον.

7. 27 *Φωκᾶς καὶ Λεοντία.*

Ἐφ' ἐνὸς **D N F O** [**CA** . . . . περίξ *Φωκᾶ καὶ Λεοντίας* ἱσταμένων κατενώπιον. Ἐφ' ἑτέρου (**MC**=τεσσαρακοντανούμιον) **ANNO—Ull—TNEUP**.

Ἐν Πάτραις τῇ 10 Δεκεμβρίου 1927.

ΑΛΕΞ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ